

ДРАГОМИР АЦОВИЋ,
ХЕРАЛДИЧАР

СИМБОЛ ЈЕ ПОСТОЈАНИЈИ

Кад је о хералдици реч, данас смо, после свега, на чудном месту. Јер кад прођеш кроз што смо ми прошли, имаш велики проблем да се сетиш одакле си кренуо. У једном великом граду, током расправе о грбу, три године смо се убеђивали с градским оцима око мотива рањене вепрове главе. И без обзира што смо објашњавали да то што је, рецимо, Карађорђу, та рањена вепрова глава била неспорна, њима је спорна, па су ме питали, је л` ви то нас видите к`о свиње. То показује колики је амбис који дели свест потомака од природе и историје предака – каже Драгомир Ацо-

вић, хералдичар, српски архитекта, историчар уметности и председавајући Крунског савета Краљевског дома Карађорђевића, који је 1991. године, са још једанаест интелектуалаца, основао Српско друштво за хердалику, генеалогiju, вексикологију и фалеристику „Бели орао”. Дуго година био је председник, главни херолд и копредседавајући Регистра грбова и уредник „Стематографије”, а члан је и Америчког друштва за ордене и медаље, Друштва за проучавање ордена и медаља Уједињеног Краљевства, Швајцарског фалеристичког друштва, Уније немачких фалериста и хералдичких друштава Енглеске, Украјине и Русије, баш као и Европског друштва културе.

криза је много дубљег изворишта и ширег захвата. Она нас дотиче периферно, на неки начин, јер смо мали народ и све више опседнути сазнањем о сопственој немоћи, те на нас то има драматичан ефекат. Иначе, ми јесмо прилично слуђени, али то није настало ни данас, ни јуче. То се у овој средини негује и стимулише. Да не би било тако, услов јесте да поседујете, пре свега, способност да разликујете добро и зло, што је, за разлику од онога што већина мисли, једна од најтежих ствари. А када вам се системски и систематски намећу ставови, који су у корену ишчашени из било каквог поимања морала, чак и погрешног, онда сте суочени с нечим што превазилази нормалне границе свести.

Да кренемо ипак од приче која је повод нашег разговора. Хералдика. Прећосћављам да ћа занимљива грана појразумева широко образовање, познавање историје, уметности...

Однос према симболу показује и ваш однос према будућности, а она не постоји уколико није заснована на садашњости, као ни садашњост која не почива на прошлости. Не можете створити кохерентну слику друштва у будућности ако она не почива на одређеном искуству из прошлости.

ОД ЧОВЕКА

– Само немојте, молим вас, да напишете да сам доктор или професор, због тога најчешће исправљам новинаре.

Узгред, кажу да је нај феномен управо један од кључних индикатора моралне кризе кроз које као друштво пролазимо...

– Морална криза, кад ме већ питате, постоји у читавом свету и не треба се нешто специјално потресати због наше. Нисмо у њој нити својом заслугом, нити интелигенцијом, нити њеним мањком. Као и у многим другим стварима, ми само пратимо светске трендове. Морална

Државни грб Републике Србије

– Хералдика је помоћна историјска наука или, да учније звучи, анциларна (анцила – лат. слушкиња). Јер је, дакле, таква, морате добро да познајете историју. Даље, реч је о језику симбола, а симбол може бити звучни, видљив и невидљив. Онда кад га претворите у систем знакова, и графички га симпликујете, приближили сте се појму хералдике. Сви имамо одређене, можда и пренаталне, склоности ка одређеним звучним или визуелним или тактилним и другим синтагмама, а хералдика, у извесном смислу, представља један виши степен организације те врсте осетљивости.

Чини се да се појавила као, рекло би се, утилитарна ствар, као средство да се прецизно распозна ко је ко. То је било нарочито важно на бојишту, када се војници помешају, а слично су одевени.

– Да, било је важно знати да не погодите свога или га не ударите секиром. Дакле, то јесу мотиви настанка, али извор хералдике су, на неки начин, крсташки ратови. Међутим, и пре њих, хералдика постоји и у класичној антици и у неким раним вековима Византијског царства. У раду врло познатог шпанског хералдичара дата је занимљива теза, по свој прилици тачна, да је опредељење за изражавање преко хералдичких слика било у тој мери препознато као практична ствар, да оно није само замењивало, мање или више изражену, писменост, него је на много начина служило као општи знак помоћу кога се нешто, на једном ограниченом подручју, лако препознавало као ознака нечијег власништва. Према његовој теорији, црква је прва препознала тај потенцијал.

Да ли због ипак уског коришћења хералдике у њеним првим вековима имамо, могло би се рећи, врло ограничен репертоар ознака?

– То је разлог, наравно. Служила је само за распознавање. Неко има хоризонталну, неко косу пругу, неко таласасту... Људи тог времена били су углавном стационарни, на том ограниченом простору знало се ко и шта коме припада, није било потребно бити посебно маштовит.

Кажете да је хералдика помоћна наука историје, на њу ослоњена. Да ли је, у том смислу, имајући у виду актуелна визуелна решења, код нас доследно примењена?

– На то је тешко одговорити. Хералдика је свуда резултат историјских дешавања, која посматрате као позитивна или негативна, али су она део ваше историје и ви се неког дела историје одричете само по цену одрицања од самога себе, јер не постојите само као производ повољних и пожељних околности, него као плод својеврсне мешавине повољности и трагедија. Свака нација има дилему коју сте отворили и она је подложна и код нас политичким утицајима, тако да смо и ми прошли кроз необичне турбуленције. Било је периода када су се симболима код нас бавили изузетно посвећени, интелигентни и надарени људи. Рецимо, такав је био Стојан Новаковић. Иза њега је остало богато наслеђе, сваковрсно, па и хералдичко, а онда дође моменат када државу и народ више не представља Стојан Новаковић него Живан Берисављевић. И ви не можете да очекујете да ће он бити на нивоу Стојана Новаковића, чији рад одлази у архиву, а на ред долази некаква ревизија. И тако укруг.

Имамо обичај да полазимо од претпоставке да се све лоше ствари на свету дешавају код нас. Да ли је ипак и какав је реч о хералдици?

– Нисмо добар пример за то. Хералдика каква данас постоји, која је обележила претходни миленијум, интимно је везана с Француском, која је, пак, заљубљена у своју демагогију толико да кажу да је најзначајнији дан у њиховој историји – пад Бастиље. То је, сматрам, најбесмисленији датум! Јер падом Бастиље ништа се није десило. Оно што јесте оставило трага јесте терор који је годинама трајао. И сад та Француска, која је мајка хералдике, одједном се одриче своје традиције. Ми знамо, чули смо, читали како је изгледало то револуционарно махнутање. Треба да погледате како су изгледале пријаве разних, из

Грб Лебана у процедури усвајања

Грб Београда у време СФРЈ

тог времена, које су сачуване. Како је комшија упалио лампу, па су кроз прозор проспијунирали да је на камину у соби остао стари грб. Нећеш ти нама! Па онда пријаве достављају локалном револуционарном одбору, како би комшију требало посетити и, по могућству, скратити за главу.

О *Свуда је иако, чини се, када у друшћиву дође до шурбуленција, промена, прво сирагају симболи.*

– Човека лако елиминшете, ако тако одлучите, и он вам више не представља проблем. Али симбол, то је нешто у чему се људи препознају. То је посебан изазов. Језик симбола је необично јак, али нису они ту да би некога иритирали, већ да би се припадници заједнице, на неки начин, међусобно визуелно идентификовали. И последице уклањања симбола увек су веома значајне и непредвидиве. Тада се у једној нацији рађају мини-нације, субнације или наднације, почну да круже небулозне идеје, које су, саме по себи, нова врста социјалне лоботомије, а кажу вам – ово се не доказује, у ово морате да верујете. И ако у то не верујеш, не значи нити да си глуп ни интеллигентан, већ да си опасан.

О *Ризично је, дакле, и враћање симболима?*

– То је посебна прича. Данас кад отворите у новинама страницу с читуљама, можете да видите да, мимо највећег броја објава с крстом, имате и оне с петокраком. Она није верски, већ идеолошки знак. Дакле, неки људи идентификују се према вери, а други на основу идеологије. И да је код ових других идеологија у потпуности заменила веру. Ако сте хералдичар, ви то све морате да региструјете, да реагујете такође, јер то су различите ствари. Однос према симболу показује и ваш однос према будућности, а она не постоји уколико није заснована на садашњости, као ни садашњост која не почива на прошлости. Не можете створити кохерентну слику друштва у будућности ако она не почива на одређеном искуству из прошлости. Када прогласите да нешто постоји – од сада, па у вјек и вјекова – ви намећете своју визију непостојећег стања, које сматрате сликом будућности.

О *Као да имаће на уму неки пример док о њој говориће?*

– Еклатантан пример лоше употребе симбола јесте оно што се дешава у Босни и Херцеговини. Међународна заједница, шта год под њом подразумевали, прогласила је да је једини допуштени симбол онај који нико не препознаје као свој. Другим речима, симбол представља све зато што не представља никог.

О *Зар њо није утилитарно, имајући у виду болно искуство раћа на њом просћору?*

– То није утилитарно, јер да би било морало би имати смисла. То је једна врста новог насиља. Наиме, не сме се препознати у нечему што вас заиста представља, него у ономе за шта вам ми кажемо да вас представља! Ми смо, истина, то прошли, јер је историја комунизма управо историја тога. Својевремено смо Уставном суду Босне и Херцеговине скретали пажњу на „ултра вирес“, правну норму која је општа, и студенти права уче је на првој години факултета – постоје ствари о којима закон и законодавац не могу да се изјашњавају. То је ван њихове моћи. Не можеш ти да се изјашњаваш како ћу ја да се осећам! Е, сви симболи су по дефиницији „ултра вирес“! Они или значе одређени појам или не. Нема ту изјашњавања. Нема – ово мора! Кад видиш крст с четири оцила, нема ко шта да ти објашњава. Ако си Србин, знаш, ту припадаш!

О *Како се у хералдици, заправо, дође до консензуса?*

– Никако! О грбу, застави и сличним симболима може се гласати, али се не може надгласати. Ако је то део правила, уставна обавеза да неко мора то да изгласа, изгласајте, али увек се те ствари усвајају вољом онога ко зна. Додуше, грб можете добити и туђом вољом, а и то може бити на различите начине. Рецимо, као дар, признање. Неко ко је у том тренутку власт, он вам дарује симбол. Може и да вам га наметне. Сјајан је пример шпанског града Сиудад Реала, који има леп грб, али вољом дародавца вековима морају да га носе наопачке, јер су у једном тренутку историје одбили да поштују наређење свог владара и он је тако одредио да би их подсећао на њихову непослушност. Данас им то нико не би могао наредити, али они га и даље носе наопачке, јер после то-

Грб града Сиудад Реала

ликих векова то уопште више није поруга, већ посебност по којој се препознају. И сад, незамисливо је да неки суд за људска права, позивајући се на пријаву неког грађанина коме то смета, може да им наложи да то промене. Ако те вређа, ти дуби на глави па ће грб да ти изгледа како треба!

◉ *Малојре смо љричали о нашој симболичкој доследности. Има ли недоследности у шоме што је Србија рејублика, а на грбу носи круну?*

– Све зависи од тога шта човек мисли да круна значи. Фридрих Велики описао је круну као шешир који пропушта кишу. Није постављена, тако да ћеш на киши покиснути. С друге стране, круна је, у ствари, апсолутни суверенитет. Круна је знак суверена, суверене државе. Има доста држава које нису монархије, а на грбу имају круну: Русија, Бугарска, Србија, Црна Гора, Мађарска. Имате и Сан Марино, који је најстарија република на свету, никад није био монархија, а одувек има круну. Грб, иначе, није питање демократије, као што није ни то да ли сте рођени лепо или ружно, високи или ниски... Али пошто је демократија већ дуго код нас реч чије тачно значење није познато, може да се користи према потреби и да захвати све. Па, кад се ради грб неког града, чујете – ми имамо право. Тачно, као што имаш право да ти се не свиђа боја траве. Нема ту демократије! Као што је нема у фудбалу, мораш пре почетка игре да прихватиш правила.

◉ *Дакле, како се долази до грба неког града, на љример?*

– До грба се долази тешко, а најтеже је ако покушаш да кроз грб и његов садржај разрешиш све своје амбиције и фрустрације. Грб је успео ако си на неки начин с њим комфоран. Да те „не жуљи“, а да те представља. Нема једноставнијег грба него што је грб града Цириха.

Једноставности на љримеру грба Цириха

Штит који је косо пресечен – једна половина је плава, а друга бела. Ништа не значи, али Цирих тај грб има хиљаду година. Што је грб млађи, тражи се да све више прича причу, и тада настаје компликација. Грб не може да исприча целу причу, он је слика која мора бити нужна и једноставна, да би се брзо препознала.

◉ *Чини се да је у Тишово време љрича била баш шаква, једноставна...*

– Истина! До пре двадесет година све општине у Србији имале су у грбу клас жита или клип кукуруза, један до два фабричка димњака, шљиву и талас неке реке. И, да би све било у складу с јединством радника и сељака, обавезно је морао на грбу да се нађе и зупчаник. И није било битно да ли је реч о Брусу, Неготину, или Сенти, од тога се није могло побећи. Разлика је могла бити само у боји зупчаника, и било је све легитимно док се горе види црвена петокрака, која је била знак да је ствар оверена.

Q *Сад кад смо њо разрешили, ђрилика је да оѡвори-мо нову ѡему, и да нам кажеѡе како Вашем оку данас изгледају униформе Војске Србије?*

– Униформе Војске Србије... То није питање само ознака. Оно је много сложеније. Најпре, морали бисмо знати шта ми Срби хоѡемо од Војске. Друго, да ли је угледна ствар у друштву бити војник. Даље, где се све војник појављује, где учествује у јавном животу. То су све инпути. Ми смо 1994. године поставили слично питање представницима Војске, које и данас делује егзотично – да ли је, по мишљењу Војске, официр господин или није? Ништа не прејудицирамо, али одговор на то питање је апсолутно битан. Господин је неко ко има одређени статус у друштву и ко се понаша у оквиру једног вишег стандарда правила. Према коме се људи тако и односе. Правила, не ко ће коме да салутира и колика му је плата, него свест да припадаш професији која је угледна, која се у друштву цени. Као што лекар, какав год да је, има известан статус, и поштован је, макар и невољно. Војник, подофицир, официр... Да ли је то неко према коме људи имају поштовање и због чега га имају. Због професије, понашања или што тако изгледа? Морају бити на делу сва три разлога. То је недељиво!

Q *Али ѡѡа се дешава кад вам неко каже да нема довољно новца да би све било ѡако?*

– Ми смо сиромашни били увек, али постоје дуги периоди у којима су српски војник и официр изгледали озбиљно. Нису једва чекали да скину униформу и обуку цивилно одело, него су је носили кад год им је било стало да се зна да су то што јесу. Постоји у историји комунистичких армија једна традиција, која је пажљиво негована – војник, официр, не сме да изгледа допадљиво. То није пожељно. Официр мора да изгледа непријатно. Због тога су прављене и комбинације боја, за које је чак и далтонистима било јасно да то не бива. Дречаво плаво и браон, на пример. Али поента је била да га сама чињеница да је војник, тера да живи у гету. И да се дружи с другим војницима, јер само међу њима твоја плава блуза и браон панталоне неће изгледати карикатурално. Код нас постоји шума оправдања зашто неке ствари морају да буду такве. Шта ћемо, имамо материјала за униформе те боје на лагеру... Или, то нико не производи. Па није могуће?! Или, имамо уговор с том фирмом, а они производе само ову нијансу. Није, дакле, само важно да неко буде препознат, него кад се појави у јавности, у друштву, кад га видиш на радном месту – какав утисак одаје. И не може аргумент против опасача да буде то што ће да га жуља кад седи.

Q *Знаѡе ли за боље ђримере?*

– Постоје данас војске у свету које љубоморно чувају традицију. То раде не зато што воле да имају лаковане

чизме, већ зато што то оставља утисак! А кад остављате утисак, онда се и ви према свом послу друкчије односите. Јер, нисте ви ту да само вама буде удобно. Ви сте део слике, а удобност је само један од критеријума. Нисте као војник све време на бојном пољу или на полигону. Ви учествујете у јавном животу, и не можете да се појављујете као неко за кога ће људи да се питају да ли се овај шали.

Q *Да резимирамо. ѡѡа год мислили о ѡоме да ли је наш официр господин или није, да ли Вам слика о њему коресѡндира с оним како он данас изгледа?*

– Не! Зато што само кад га видим у маскирној униформи, знам о чему је реч. Али не може стално да је носи, јер то ствара погрешан утисак. Слика која нужно мора да се шаље јесте она да су се за војску одлучили посебни, да је то посебна, елитна институција, у коју се одлази да би се живело опасно, али због вишег циља. Међутим, ако то изгледа као нека рутина, где ви носите маскирну униформу као специјалац, а у руци зембил за пијацу, ту нешто није у реду. Данас, нажалост, праву свечану униформу имају само високи официри, а некад је било другачије. Јер војска почива и на поручницима и капетанима. Можда их они формално имају, али се оне не разликују од дневних. Када сте видели поручника или капетана у тамноплавој униформи, сем ако је у морнарици. Нисам то видео две и по деценије. Иначе, 1994. године радили смо комплетан предлог униформи и ознака за Војску, који је био делимично прихваћен. Био је одштампан и као прилог војног часописа. Онда је то дошло у интендантуру и ту је запело... Почело је прецртавање, многобројне интервенције, и ништа од свега...

Q *ѡѡа је, дакле, решење?*

– Поновићу, решења нема док не одлучимо шта је нама Војска. Имамо ли је само из навике или је код нас она нешто што је народу потребно и до чега му је стало. Ако је то случај, војници морају да изгледају на начин да се то види.

Q *ѡоменули сѡе инѡересанѡну чињеницу да огнос ђрема симболу ѡоказује и огнос ђрема будућноѡи...*

– Патетично је, али и застрашујуће ако вам неко упорно говори о томе да не смете мислити ни о прошлости, најбоље ни о садашњости, него само о будућности. Парадоксално је, али и непобитно, да највеће невоље у историји света нису изазивали удружени песимисти, већ оптимисти. И, на неки начин, врло сам срећан што сам стар. Старост вас доводи у ситуацију да, хтели ви то или не, морате да се суочите с чињеницом да немате будућност. Кад то једном учините, живот вам је много лакши. ■

Владимир ВЈЕШТИЋ
Снимео Горан СТАНКОВИЋ